

самоврядування, та прирівняних до них осіб / Національне агентство з питань запобігання корупції, 2016.

4. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 р. (чинне законодавство з 01.05.2016 р.). Київ: ПАЛИВОДА А.В., 2016. 88 с.

5. Сагайдак О.П. Дипломатичний протокол та етикет : підручник [2-ге вид., виправл.]. Київ: «Знання», 2012. 262 с.

Міленко Тетяна Олексіївна,
член Правління Громадської організації
«Всеукраїнський центр протидії корупції та
сприяння правоохоронним органам
«Антикорупційна ініціатива»

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В АНТИКОРУПЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО В УКРАЇНІ

Корупція, як соціальне явище, присутня у всіх політичних та економічних системах. Вона має свої історичні витоки і соціальні передумови. Державну владу та її представників (чиновництво) завжди супроводжувала ознака корупційності.

Шарль Монтеск'є писав: «Відомо вже з досвіду віків, що будь-яка людина, яка володіє владою, схильна зловживати нею, і вона буде йти у цьому напрямку, доки не досягне належної їй межі».

Жодна із країн світу не мала і не має повного імунітету від корупції – змінюються лише її обсяги і прояви, а також її можливості, що визначаються ставленням до неї держави і суспільства.

Як зазначається у Резолюції 8-го Конгресу ООН «Корупція у сфері державного управління»: «проблеми корупції у державній адміністрації носять загальний характер і... хоч вони особливо згубно впливають на країни з уразливою економікою, цей вплив відчувається у всьому світі».

Разом з тим навіть поверховий аналіз свідчить, що питання про сутність та види корупційних правопорушень вирішується у законодавстві України та інших країн неоднаково.

Це обумовлено різним розумінням сутності корупції, різновидів її проявів, відсутністю чітких та однозначних критеріїв віднесення тих чи інших правопорушень до категорії корупційних.

Так, спеціальними законами окремих країн дається класифікація корупційних злочинів та їх перелік.

Наприклад, Закон Румунії від 08.05.2000 № 78 «Про попередження, виявлення та покарання фактів корупції» розділяє:

- злочини корупції (ст. 254-257 КК Румунії: дача, отримання хабара; зловживання службовим становищем, отримання неналежних доходів та злочини, передбачені спеціальними законодавчими актами);

- злочини, які знаходяться у прямому зв'язку з корупцією (підробка документів, «відмивання грошей», контрабанда, ухилення від сплати податків, приховування майна, отриманого в результаті злочину, торгівля людьми з метою проституції та ін.).

Кримінальне законодавство деяких країн прямо вказує на корупційний характер окремих складів злочинів. Кримінальний кодекс Киргизької Республіки (ст. 303) передбачає відповідальність за такий злочин, як корупція, а Кримінальний кодекс Республіки Молдова (ст. 189-4) – за недотримання посадовою особою вимог закону про боротьбу з корупцією та протекціонізмом.

Кримінальні кодекси окремих країн та їх спеціальні закони щодо протидії корупції передбачають вчинення злочину посадовою особою як обставину, що обтяжує відповідальність.

Відповідно до Закону Румунії від 08.05.2000 № 78 «Про попередження, виявлення та покарання фактів корупції» до обставин, які обтяжують покарання, відносять скоєння злочину в інтересах злочинної організації, угруповання або з метою впливу на хід переговорів, зміст міжнародних комерційних угод, міжнародні інвестиції.

Передбачає збільшення покарання і Кримінальний кодекс Франції, використовуючи як обтяжуючу обставину «вчинення злочинів публічною посадовою особою при виконанні або у зв'язку з виконанням своїх повноважень або обов'язків».

Корупція є одним з основних чинників, які створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку держави. Вона негативно впливає на всі сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини.

Її суспільна небезпечність полягає у тому, що вона:

- підриває авторитет держави, порушує встановлений порядок здійснення повноважень її посадовими і службовими особами;

- завдає шкоди утвердженню демократичних основ управління суспільством та розвитку ринкових відносин, сприяє криміналізації та тінізації економіки, живить організовану злочинність;

- суттєво обмежує конституційні права і свободи людини і громадянина;

- ускладнює відносини з іншими державами і всією міжнародною спільнотою.

У широкому розумінні протидія корупції – це система заходів політичного, правового, організаційно-управлінського, ідеологічного, соціально-психологічного та іншого характеру, спрямованих на зменшення обсягів корупції, зміну характеру корупційних проявів, обмеження взаємовпливу корупції та соціальних процесів, збільшення ризику для осіб, які вчиняють корупційні правопорушення, нейтралізацію дії та усунення чинників корупції, виявлення, припинення та розслідування проявів корупції, притягнення винних у вчиненні корупційних правопорушень осіб до юридичної відповідальності, поновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення наслідків корупційних діянь.

На нашу думку, необхідно створити таку систему суспільних відносин, за якої правомірна поведінка службовців, усіх громадян стане соціально престижною і вигідною.

Запобігання корупційним проявам у кожній окремо взятій країні проводиться по різному, в залежності від політичного, правового, економічного стану держави.

Так, Фінляндія, Канада, Данія та деякі інші країни доволі таки успішно борються з корупційними проявами за рахунок розвинутої нормативно-правової бази, прозорості, звітності і

відповідальності влади, а також широкої підтримки суспільства. За даними міжнародної недержавної організації «Трансперенсі Інтернешнл», вказані країни були виділені як найменше корумповані держави світу.

Зосередимо увагу на законодавстві Фінляндії. Ця країна, як член ЄС, являється стороною всіх основних нормативних документів Євросоюзу з питань боротьби з корупцією. Однак імплементація європейських законів до національної правової системи здійснюється Фінляндією послідовно і обережно. Головним принципом цього процесу є органічне об'єднання національного законодавства з загальноєвропейським, з мінімально можливими змінами першого. Фінськими законодавцями закладені принципи упередження корупції вчинення злочинів у кожному нормативно-правовому акті, які визначають конкретну сферу діяльності, а не вид злочину.

Українська «модель» протидії корупції увібрала достатній набір засобів по попередженню корупції, випробуваних і добре відомих в світі. Разом з цим, досвід показує, що ефективність стратегії боротьби з корупцією визначається не кількістю пропонованих заходів, а їх якістю, тобто здатністю реально впливати на ситуацію та змінювати її. І це головна проблема для України, яка повинна бути вирішена, перш за все, у базовому законі «Про запобігання корупції», який органічно з'єднав у собі заходи по попередженню корупції, а також комплекс питань цивільно-правової, фінансової, адміністративної та кримінально-правової відповідальності за скоєння корупційних правопорушень та злочинів з урахуванням їх тяжкості, суспільної небезпеки та встановлення більш зважених санкцій за корупційні діяння.

Що стосується впровадження міжнародного досвіду в антикорупційне законодавство України, то слід зазначити, що не всі вимоги антикорупційних конвенцій, стандартів і рекомендацій західних експертів можуть бути з легкістю імplementовані в національне законодавство і знайти своє практичне застосування в Україні. Наприклад, це стосується питання проведення кримінальної відповідальності юридичних осіб за корупційні правопорушення. Вітчизняна правова доктрина, як відомо, такий вид відповідальності юридичних

осіб взагалі не сприймає, та і практично реалізувати таку ідею у сучасних умовах в нашій країні неможливо і недоцільно, так як принципи індивідуальної і винної відповідальності є важливими досягненнями людської цивілізації, від яких не варто відмовлятися, навіть враховуючи деякі міжнародно-правові рекомендації і багатий, але недостатньо однозначний зарубіжний досвід притягнення до кримінальної відповідальності юридичних осіб. За злочини кримінальну відповідальність повинні нести конкретні фізичні службові особи, винні у вчиненні злочину. В іншому випадку до кримінальної відповідальності будуть притягуватись рядові працівники, які ніяким чином не впливали на прийняття і реалізацію протизаконних рішень керівників.

Принципово важливим тут є розуміння того, що саме масова корупція в наших умовах унеможливорює побудову здорового громадянського суспільства. Адже якщо практика корупції стає суцільною і всеохоплюючою, і, що ще гірше, усвідомленою, то зрозуміло, що катастрофічно не вистачатиме і вже зараз не вистачає тих, хто мав би показувати особистий приклад правильної правомірної поведінки; тих, хто з нею (корупцією) повинен боротися.

В сьогоденнішніх українських реаліях корупція становить особливу небезпеку саме як сфера масових зловживань, як практично усталена норма поведінки, що проявляється не тільки в структурі органів державної влади, а поширюється на все суспільство, всі верстви населення і відбивається таким чином на всіх показниках суспільного розвитку, політичній обстановці. Крім того, корупція негативно впливає не тільки на внутрішні відносини, але й на формування міжнародного іміджу нашої держави, негативно відбивається на інвестиційній привабливості та показниках ВВП.

Саме корупція є головним гальмом соціально-політичного та економічного розвитку держави, оскільки створює подвійні стандарти поведінки і підриває довіру громадян до держави, суспільних інститутів та діючих правових норм. Як наслідок, корупційна практика слугує джерелом моральної безпринципності, цинізму і правового нігілізму, призводить до поширення у суспільстві як

кримінального мислення, так і поведінки, а це, у свою чергу, відбивається на економіці і політиці.

Таким чином, на даному етапі основними проблемами боротьби з корупцією є (залишаються):

- відсутність реальної реалізації на практиці політичної волі вищого керівництва держави;

- хронічна недосконалість як нормативно-правової бази, так і невиконання прийнятих законів;

- недосконалість системи державних і громадських інститутів;

- недостатній рівень як матеріального забезпечення державних службовців і працівників правоохоронних органів, так і контролю за їхніми видатками;

- відсутність як цілісної (узгодженої) системи моніторингу корупції, так і об'єктивних показників ефективності боротьби з нею;

- неналежний стан правової культури населення, тощо.

Першочергові заходи, необхідні для ефективної боротьби з корупцією, мають бути спрямовані на:

- незалежність та неупередженість судової гілки влади;

- підконтрольність й підзвітність державних інститутів (в особі конкретних чиновників) громадськості і парламенту, як органу представницької демократії;

- відкритість і прозорість (гласність) прийняття управлінських рішень на всіх рівнях державної влади та місцевого самоврядування, крім виключного переліку випадків, передбачених законом;

- можливість участі громадськості у прийнятті управлінських рішень, шляхом громадського обговорення найбільш резонансних з них і ефективного врахування громадської думки.

На думку багатьох вітчизняних і закордонних експертів, дослідників цього явища, повне знищення корупції малоімовірно, так само як і цілковите викорінення злочинності як такої. Однак прагнути цього, і працювати в цьому напрямку, для того щоб зменшити вплив корупції, принаймні на прийняття управлінських рішень – це більш ніж реальне завдання для досягнення якого ми з вами, власне, й покликані

працювати. Зупинити подальше поширення корупції та подолати її негативні наслідки, перейшовши в подальшому до більш ефективної боротьби з нею та поступового зменшення її рівня, можливо лише за умови злагоджених і послідовних дій всіх державних інституцій, міжнародної співпраці і, за наявності необхідної політичної волі найвищого керівництва держави, яку ми сьогодні маємо, сподіваємось, що так і станеться у найближчому майбутньому...

Моргун Надія Сергіївна,

завідувач кафедри досудового
розслідування Національної академії
внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

Литвинчук Олександр Іванович,

доцент кафедри досудового розслідування
Національної академії внутрішніх справ,
адвокат,

кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ

Як відомо, рішенням Конституційного Суду України № 1-р/2019 від 26.02.2019 визнано неконституційною статтю 368² Кримінального кодексу України, яка передбачала кримінальну відповідальність за незаконне збагачення, тобто за набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а так само передачу нею таких активів будь-якій іншій особі.

У цьому рішенні Конституційний Суд України зазначив, що законодавчим формулюванням складу такого злочину, як незаконне збагачення, не можна: покладати на особу обов'язок підтверджувати доказами законність підстав набуття нею у власність активів, тобто доводити свою невинуватість; надавати стороні обвинувачення право вимагати від особи підтвердження доказами законності підстав набуття нею у